

**МІЖНАРОДНІ ЧЕЛПАНІВСЬКІ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ
ЧИТАННЯ**

(у рамках
VII Міжнародного фестивалю
«СВІТ ПСИХОЛОГІЇ: освіта, наука, інновації»)

УДК 378.1
378.4

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди". Протокол № 4 від 19 жовтня 2016 р.

Видання здійснене за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Рубцов В.В., Гусєва О.П., Сєрова О.Є.,
Ляшенко О.І., Коцур В.П., Рик С.М., Марцинковська Т.Д.

Відповідальний редактор випуску:

доктор психологічних наук, професор Маноха І.П.

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди" - Вип. 37(3), Том II (22): Тематичний випуск
"Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання". - К.: Гнозис, 2017. - 460 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelniysky Pedagogical University by
H.Skovoroda" - Vol. 37(3), Volume II (22): Thematic Issue "International Chelpanov's
Psycho-Educational Reading". - K.: Gnosis, 2017. - 460 p.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №16427-4899р від 20.01.2010 року.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних та
філософських наук наказом МОН України від 07.10.2016 № 1222.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з психологічних наук
наказом МОН України від 11.07.2016 № 820.

У тематичному випуску розміщені наукові статті фахівців різних сфер гуманітарного
знання.

У збірнику представлені історичні аспекти становлення психології як самостійної
науки та роль Г.І. Челпанова у цьому процесі наприкінці XIX - на початку XX століть.
Здійснений огляд новітньої педагогіки як технології плекання довершеної особистості.
Психологія XXI століття представлена у сукупності її здобутків та перспектив,
теоретичних пошуків та емпіричних надбань. Філософія людини, суспільства і
культури постала у контексті найбільш актуальних проблем, що визначаються як
змістові виміри третього тисячоліття. Ще один актуальний тематичний напрям
вміщених у збірнику матеріалів - психологічні, педагогічні та організаційні умови
запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні.

Для фахівців-освітян, педагогів, психологів, філософів, науковців, дослідників
психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в
Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-64-4
ISSN 2308-5126

- © ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ
імені Григорія Сковороди", 2017 р.
- © Східно-Європейський Інститут Психології, 2017 р.
- © Психологічний інститут РАО, 2017 р.
- © Московський міський психолого-педагогічний
університет, 2017 р.
- © Інститут проблем виховання НАПН України, 2017 р.
- © Видавництво "Гнозис", 2017 р.

МІЖН
ПСИ

BBK 74.58

G 94

THE JOURNAL OF HUMANITIES of the SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda»: collection of scientific works. – Pereyaslav-Khmelnytskyi, 2016.

Ed. 37. – 508 p.

Collection of scientific works was founded in 2000.

Founders:

Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda State registration certificate KB №16427-4899p from April 20. 01. 2010.

The collection was approved by resolution of the presidium of HAC of Ukraine in pedagogical and philosophical sciences from 07.10.2016 № 1222, psychological sciences from 11.07.2016 № 820.

CHIEF EDITOR:

KOTSUR V. P., Doctor of History, Professor, Member of the NAPS of Ukraine.

EDITORIAL BOARD:

PEDAGOGY: ANDERSONE R., Doctor of Pedagogy, Professor (Latvia); VASHULENKO M. S., Doctor of Pedagogy, Professor, Member of the NAPS of Ukraine; VOLKOV L. V., Doctor of Pedagogy, Professor; GRECMANOVÁ H., Ph.D., Professor of Pedagogy (Slovakia); GROENWALD M., Dr.hab., Professor (Poland); DOBROSKOK I. I., Doctor of Pedagogy, Professor; RYK S. M., Ph.D., Associate Professor (Deputy Editor); TOKMAN H. L., Doctor of Pedagogy, Professor; CHERNENKO G.M., Ph.D., Associate Professor (Executive Secretary); SHAPRAN O. I., Doctor of Pedagogy, Professor.

PSYCHOLOGY: BULAKH I. S., Doctor of Psychology, Professor; KORNIYAKA O. M., Doctor of Psychology, Professor; KALMYKOVA L. O., Doctor of Psychology, Professor; KUZMENKO V. U., Doctor of Psychology, Professor; MANOKHA I. P., Doctor of Psychology, Professor; MIRSKI A., Dr., PhD in Psychology (Poland); RYK S.M., PhD, associate professor (Deputy Editor); TATENKO V. A., Doctor of Psychology, Professor, Associate Member of the NAPS of Ukraine, TKACHUK T.A., Doctor of Psychology, Professor.

PHILOSOPHY: ANDRUSCHENKO V. P., Doctor of Philosophy, Professor, Member of the NAPS of Ukraine, Member of the National Academy of Sciences of Ukraine; BAZALUK O. O., Doctor of Philosophy, Associate Professor; KINTSANS V. P., Doctor of Philosophy, Professor (Latvia); KONVERSKYI A. E., Doctor of Philosophy, Professor, Member of the National Academy of Sciences of Ukraine; RYK S. M., PhD, Associate Professor (Deputy Editor); STADNYK M. M., Doctor of Philosophy, Professor; STOHNIIY I. P., Doctor of Philosophy, Professor; KHARCHENKO L. M., PhD, Associate Professor (Executive Secretary); KHARKOVSHCHENKO Y. A., Doctor of Philosophy, Professor.

REVIEWERS: KODLYUK Y.P., Doctor of Pedagogy, Professor; MARUSYNETS M.M., Doctor of Pedagogy, Professor; ZASIEKINA L. V., Doctor of Psychology, Professor; LOZOVA O. M., Doctor of Psychology, Professor; MARCHUK N. H., Doctor of Philosophy, Professor; SAMCHUK Z. F., Doctor of Philosophy, Professor.

Recommended by the Academic Council of the SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda» (proceedings № 4 від 19 жовтня 2016 р.)

Authors are responsible for the content, author's position, accuracy of facts and quotes set out in the article.

ISBN 978-966-2760-59-0

ISSN 2308-5126

PEREYASLAV-KHMELNYTSKYI SPU NAMED AFTER HRYHORIIY SKOVORODA, 2016

ГАФІАТУЛІНА А.В.,
аспірант, викладач кафедри
практичної психології,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ, ЕТНІЧНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ РІЗНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У науковій статті проаналізовані різні погляди на прояви колективної психіки. Досліджена приналежність українських студентів до певної соціальної групи (нація, етнос, регіон). Виділені домінуючі форми суспільної свідомості (типи ідентичності) українських студентів в залежності від регіону проживання.

Ключові слова: суспільна свідомість, ідентичність, нація, етнос, регіон.

В научной статье проанализированы различные взгляды на изучению проявлений коллективной психики. Исследована принадлежность украинских студентов к определенной социальной группе (нация, этнос, регион). Выделены доминирующие формы общественного сознания (типы идентичности) украинского студенчества в зависимости от региона проживания.

Ключевые слова: общественное сознание, идентичность, нация, этнос, регион.

The article touches upon the issue of different approaches to the study of collective psyche. National, ethnic and regional identity of Ukrainian students is investigated. The dominant forms of social consciousness (types of identity) of Ukrainian students are distinguished.

Key words: social consciousness, identity, nation, ethnicity, region.

людина входить у соціум завдяки своїй приналежності до певної соціальної групи, зокрема, етнічної, національної та регіональної спільноти. В цьому контексті особливо актуальним для психологічної науки є дослідження психологічного компоненту приналежності до соціальної групи.

Значна проблема породжує різні погляди серед вітчизняних та зарубіжних науковців. Йдеться про різні форми (прояви) колективної свідомості, які отримують різні назви, але досить часто дублюють змістові характеристики одна одної. Наприклад, на теренах сучасної науки існують такі поняття як етнічна (національна, етнонаціональна) свідомість, національна (етнічна, національна, етнонаціональна) ментальність (ментальна, етнічна (національна, етнонаціональна, соціальна) ідентичність тощо. В останні роки у вітчизняній психології спостерігається тенденція до розширення проявів колективного психологічного в площині свідомості, самосвідомості (С.М. Бойко [1], В.В. Борисов [2], М.А. Боришевський [3], О.М. Лопатко [4], Л.М. Співак [6]). Опрацьовані зарубіжних науково-теоретичних досліджень відповідної проблематики дає можливість звернутися в тому, що всі ці прояви колективного, групового у відношенні до психічного розглядаються як феномен через феномен ідентичності. Найбільшим у дослідженнях колек-

тивної психіки зарубіжними вченими є феномени соціальної ідентичності (Е. Еріксон [8], Е. Сміт [9], Г. Теджфел і Дж. Тернер [10]). Отже, існує суттєва різниця між психологічними дослідженнями вітчизняних та зарубіжних вчених: перші вивчають колективні прояви людського буття в контексті свідомості, в той час як другі досліджують ці прояви з огляду на феномен ідентичності.

В контексті дослідження форм суспільної свідомості (видів ідентичності) необхідним вбачається звернути увагу на взаємозумовленість та взаємовплив форм колективної психіки, вивчення яких, на нашу думку, є перспективним завданням сучасної науки. На це звертали свою увагу такі вчені як Т.Г. Стефаненко [7], В.В. Борисов [2], К.В. Коростеліна [4].

В нашому дослідженні робиться спроба визначення форм суспільної свідомості (видів ідентичності), а також визначення домінантної форми суспільної свідомості (ідентичності) серед представників різних регіонів України. Дослідження сконцентровано на емоційно-ціннісного компоненті суспільної свідомості.

В експерименті, який проводився протягом 2015-2016 року, взяли участь 653 респонденти – студенти віком від 19 до 23 років з різних регіонів України. За показником статі до вибірки увійшли 448 дівчат і 205 юнаків; за віковим показником вибірка охопила:

112 осіб – 17-18 рр., 171 – 19-20 рр., 165 – 21-22 рр., 107 – 23-24 рр., 98 – 25-26 рр. В ході експериментального дослідження було виділено чотири групи досліджуваних: 1 група – м. Київ (113 осіб), м. Суми (51 осіб); 2 група – Харків (187 осіб); 3 група – Луцьк (142 осіб); 4 група – м. Мелітополь (101 осіб), м. Бердянськ (59 осіб). Досліджувані групи отримали відповідні назви: перша група – Північ, друга – Південь, третя – Схід, четверта – Захід. Приналежність міст до певного регіону визначалась адміністративним устроєм України.

Дослідження національної, етнічної та регіональної приналежності особистості здійснювалося за допомогою розробленої автором «Анкети на визначення приналежності до нації, етносу, регіону». В першій частині анкети досліджуваним пропонувалось зазначити їх вік, стать, спеціальність, а також те, до якої нації, етносу та регіону відносить себе респондент. Варіанти відповідей не надавались. Друга частина анкети складалася з трьох блоків по п'ять тверджень у кожному. Перший блок містив п'ять тверджень, які стосувалися почуттів та ставлення до своєї нації. Другий блок складався з п'яти тверджень, що відображали почуття та ставлення до свого етносу. Третій блок містив п'ять аналогічних тверджень стосовно свого регіону. Варіанти відповідей варіювались від 1 – «зовсім не погоджуюсь» до 5 – «цілком погоджуюсь». Таким чином, метою застосування даної анкети було зробити зріз емоційно-ціннісного компоненту національної, етнічної та регіональної форм суспільної свідомості студентської молоді України.

Отримані дані анкети лягли в основу порівняльної таблиці, в якій зазначено відсоткові показники відповідей «цілком згоден» за п'ятьма твердженнями анкети (найбільша кількість від-

повідей на твердження стосовно представників групи). Як свідчать національних, етнічних та регіональних почуттів та ставлення до них (табл. 1).

Проаналізуємо результати, отримані в кожній з досліджуваних груп.

У студентів північного регіону вищі показники емоційно-ціннісного ставлення до регіональних представників у площині національного. Відчуття себе представником цієї актуальніше за актуальнішого представником етносу чи регіону стосується і поваги до представників своєї соціальної групи до цінностей і почуттів до своєї нації більше значимі, ніж до представників свого етносу та регіону. В судженнях про представлення також перевага національному та регіональному.

Зміни щодо регіонального показу фіксуємо в четвертому судженні, який стосується поваги до своєї соціальної групи, на перший план виходить національний аспект. Відчуття поваги в більшій мірі пов'язані з національним, аніж зі своєю нацією чи регіоном. Загалом, твердження стосовно відповідальності за національну частоткові показники менші, ніж за регіональними блоками суджень. Стосовно поваги за свою соціальну групу, національні показники менші, ніж регіональні, трохи менший відсоток відповідей щодо гордості за свою націю. Також спостерігаємо, що національні блоки емоційно-ціннісного ставлення був провідним емоційно-ціннісним ставленням до своєї нації. Отже, для представників північного регіону найбільш важливіша їх національна

Таблиця 1.

Емоційний розподіл суджень студентів про свою приналежність до нації, етносу, регіону, %

Я відчуваю себе представником своєї нації (свого)...	нації (71,0); етносу (53,2); регіону (58,1).	нації (50,7); етносу (31,0); регіону (47,9).	нації (69,1); етносу (44,7); регіону (64,9).	нації (40,1); етносу (40,1); регіону (55,1).
Я поважаю нації та етноси всіх представників своєї нації (свого)...	нації (43,5); етносу (41,9); регіону (30,6).	нації (57,7); етносу (42,3); регіону (45,1).	нації (58,5); етносу (42,6); регіону (58,5).	нації (34,0); етносу (34,7); регіону (40,1).
Я відчуваю себе причетним до своєї нації (свого)...	нації (58,1); етносу (50,0); регіону (50,0).	нації (50,7); етносу (47,9); регіону (43,7).	нації (69,9); етносу (57,4); регіону (67,1).	нації (39,5); етносу (37,4); регіону (49,7).
Я відчуваю свою відповідальність за націю (свій)...	нації (24,2); етносу (22,6); регіону (27,4).	нації (18,3); етносу (16,9); регіону (19,7).	нації (39,4); етносу (28,7); регіону (47,9).	нації (14,3); етносу (18,4); регіону (29,9).
Я пишаюся своєю нацією (своєю)...	нації (38,7); етносу (35,5); регіону (38,7).	нації (29,6); етносу (33,8); регіону (29,6).	нації (57,4); етносу (52,1); регіону (59,6).	нації (27,2); етносу (30,6); регіону (39,5).

приналежність, етнічна приналежність відіграє другорядну роль.

Найбільш актуальним для студентів південного регіону України є відчуття себе представником своєї нації. Також фіксуємо вищий показник відчуття до представників своєї нації порівнянні з відчуттям поваги до представників свого етносу та регіону. Найлогічними є результати щодо ставлення: зберігається пріоритет ставлення національного над регіональним та етнічним. Необхідно звернути увагу на досить низькі показники ствердних відповідей щодо відповідальності за свою соціальну групу. Також низькі показники відчуття

відповідальності загалом, необхідно зазначити найвищий показник в даній групі тверджень, що характеризує регіональну приналежність. Відчуття гордості міститься у площині етнічного, що є одиничним проявом емоційно-ціннісних суджень серед всіх досліджуваних груп. Студенти південного регіону більшою мірою пишаються своїм етносом, аніж нацією чи регіоном.

Студенти західного регіону відчувають себе представниками, в першу чергу, своєї нації, і вже потім – етносу та регіону. Щодо поваги цінностей та почуттів представників соціальної групи фіксуємо рівну кількість стверд-

них відповідей відповідно нації та регіону, що є вище за показники етнічної приналежності. Найбільший відсоток ствердних відповідей щодо позитивного ставлення знаходиться у площині регіонального та національного. Відчуття відповідальності за свою націю, етнос та регіон демонструє нижчі показники відсотків порівняно з іншими суспільно релевантними блоками суджень. Українці західного регіону, так само як і українці північного та південного регіонів відповідальність відчують в більшій мірі за свій регіон. Щодо відчуття гордості, то представники західного регіону більш схильні відчувати гордість за свій регіон, потім за націю, і насамкінець, за свій етнос.

Для студентів східного регіону більш значущим є відчуття себе представником свого регіону. Необхідно зазначити, що це перша група з чотирьох, яка серед тверджень першого блоку обрала регіональну приналежність. Кількісні показники щодо поваги цінностей та почуттів представників соціальної групи вказують на той самий регіональний аспект, що і в попередньому блоці. Кількісний аналіз відповідей щодо позитивного ставлення дає змогу переконатися, що респонденти і в цьому випадку віддають перевагу регіональним почуттям. Найбільш позитивно українці східного регіону ставляться до свого регіону; на другому місці – ставлення до свого етносу, на третьому – до своєї нації. Четвертий блок тверджень, що стосується відчуття відповідальності, не є виключенням з-поміж результатів північного, південного та західного регіонів України. Почуття відповідальності розміщується в площині регіонального, як і наступне твердження, що стосується відчуття гордості. Для представників східного регіону більш актуальнішою є гордість за свій регіон,

аніж за свою націю чи етнос.

Таким чином, можемо зробити загальні висновки, що характерною приналежністю респондентів досліджуваних груп до нації, етносу та регіону. Спільним, притаманним всім групам досліджуваних у переважній кількості є твердження стосовно відчуття своєї відповідальності за свій регіон. Можливим поясненням такого розподілу може стати припущення про те, що етнос та нація – це занадто «великі» категорії у свідомості юних українців, їм важко нести відповідальність за щось велике, а регіональне – це опрідметнена, так звана «близька суспільна реальність». Відповідальність за щось велике буде складніше, аніж за щось локальне.

Аналізуючи особливості кожної групи досліджуваних, фіксуємо, що найбільш «регіонально орієнтованими» виявились студенти східного регіону: відповіді на питання анкети щодо свого регіону мають більший кількісний показник, ніж аналогічні питання щодо своєї нації та етносу. Респонденти західного регіону в своїх емоційно-ціннісних судженнях вказують на регіональну та національну приналежність. Досить цікавим є те, що відповідь стосовно свого етносу кількісно превалює лише один раз – у відповідях студентів південного регіону країни (твердження «Я пишаюся своїм етносом»). Можливим поясненням є те, що для південних українців позитивно забарвленим є історія часів Запорізького козацтва; студентів та школярів на час навчання знайомлять з історією рідного краю, влаштовують поїздки до острова Хортиці; саме це може формувати гордість за себе як представника славетного українського народу. В цьому плані необхідно зробити акцент на тому, що гордість виникає саме за свій етнос, а не націю. Цей факт на-

створюється через часову ознаку – етнічне ставлення всього у студентів асоціюється «не з теперішнім, а з минулим» (звідси і студентами). І саме тому для студентів південного регіону є чим пишатися в минулому.

Висхідні показники національної свідомості показали респонденти південного регіону. Порівняно з трьома іншими це найбільш національно-орієнтована група досліджуваних. Найважливішим припущенням стосовно причин цього може бути те, що студенти північного регіону України навчаються і навчаються у безпосередній близькості до економічного, культурного та духовного центру країни – м. Києва, який є беззаперечно «обличчям української нації», а відтак ці студенти мають більшу причетність до національного історичного процесу.

Таким чином, нами були виділені дві основні форми ідентичності у представників різних регіонів України, а саме: для емоційно-ціннісних студентів північного регіону характерна національна приналежність, для студентів західного та південного регіонів – національна та регіональна приналежність, для

студентів східного регіону України – регіональна приналежність. Емоційно-ціннісний компонент етнічної свідомості не є вираженим у переважній більшості досліджуваних, що пояснюється нами в поняттях свідомого/несвідомого. Відносна єдність і однорідність етносу переважно забезпечується на несвідомому рівні, тоді як для нації однією з провідних умов існування є особистісне самоусвідомлення її членів, яке має ціннісний характер. Якщо для представників етносу достатньо неусвідомленої самоідентифікації, то для членів нації обов'язковим є свідоме самовизначення [1, с.39]. Відчуття себе представником певного регіону також має більший прояв усвідомлення; регіон характеризується, в першу чергу, об'єктивністю (це завжди частина реальності, а не мисленнєва конструкція). Саме тому національна та регіональна приналежність мають вищі показники в порівнянні з етнічною. Перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямку може бути вивчення взаємозв'язку національної, етнічної та регіональної форм суспільної свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко С. М. Становлення і розвиток національної самосвідомості українського народу: ціннісний вимір: дис... канд. філос. наук: 09.00.12. / Світлана Миколаївна Бойко; Центр українознавства Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 200 арк.
2. Борисов В. В. Теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді: дис... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Вячеслав Вікторович Борисов. ; Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2006. – 453 с.
3. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості / М. Й. Боришевський. – К., 2000. – 63 с.
4. Коростелина К.В. Система социальных идентичностей: опыт анализа этнической ситуации в Крыму / К.В. Коростелина. - Симферополь: Доля, 2002. - 255 с.

МІЖНАРОДНІ ЧЕЛПАНІВСЬКІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ

5. Лозова О.М. Семантика національного та етнічного у самосвідомості молодих українців / О.М. Лозова // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки.-К.: КНУ ім. Т. Шевченка.-2006.- С.387-395.
6. Співак Л.М. Специфіка змісту та структури національної самосвідомості особистості у психологічній науці / Л. М. Співак // Проблеми сучасної психології. - 2012. - № 1. - С. 73-77.
7. Стефаненко Т.Г. Етнопсихология / Т.Г. Стефаненко. - 4-е изд., испр. и доп. - М.: Аспект Пресс, 2008. - 368 с.
8. Erikson E. *Identity and the life cycle*. - New York : Norton, 1980. - 191 p.
9. Smith, Anthony D. *National identity*. London : Penguin Books, 1991. - 227 p.
10. Tajfel H., Turner J.C. *The social identity theory of intergroup behavior* // *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago, 1986. Pp. 7-24.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Boiko S. M. *Stanovlennia i rozvytok natsionalnoi samosvidomosti ukrainckoho narodu: tsinnisnyi vymir: Candidate's thesis: 09.00.12.Tsentr ukrainoznavstva Kyivskoho natsionalnoho un-tu im. Tarasa Shevchenka*. - K., 2005. - 200 p.
2. Borysov V. V. *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia natsionalnoi samosvidomosti uchnivskoi ta studentskoi molodi : Doctor's thesis: 13.00.07 / Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi un-t im. Volodymyra Hnatiuka*. - T., 2006. - 453 p.
3. Boryshevskiy M. I. *Natsionalna samosvidomist u hromadianskomu stanovlenni osobystosti / M. I. Boryshevskiy*. - K., 2000. - 63 p.
4. Korostelina K.V. *Sistema sotsialnyih identichnostey: opyt analiza etnicheskoj situatsii v Kryimu / K.V. Korostelina*. - Simferopol: Dolya, 2002. - 255 p.
5. Lozova O.M. *Semantyka natsionalnoho ta etnichnoho u samosvidomosti mladshykh ukrainstiv / O.M. Lozova* // *Aktualni problemy sotsiolohii, psykholohii ta pedahohiky*.-K.: KNU im. T. Shevchenka. - 2006. Pp.387-395.
6. Spivak L.M. *Spetsyfika zmistu ta struktury natsionalnoi samosvidomosti osobystosti u psykholohichnii nauzi / L. M. Spivak* // *Problemy suchasnoi psykholohii*. - 2012. - № 1. - Pp. 73-77.
7. Stefanenko T.G. *Etnopsihologiya / T.G. Stefanenko*. - 4-e izd., ispr. i dop. - M.: Aspekt Press, 2008. - 368 p.
8. Erikson E. *Identity and the life cycle*. - New York : Norton, 1980. - 191 p.
9. Smith, Anthony D. *National identity*. London : Penguin Books, 1991. - 227 p.
10. Tajfel H., Turner J.C. *The social identity theory of intergroup behavior* // *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago, 1986. Pp. 7-24.

Hafiatulina Anna Victorivna

Postgraduate, Lecturer, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

E-mail: gafiatulina@gmail.com

DETERMINATION OF NATIONAL, ETHNIC AND REGIONAL PRIORITY OF THE STUDENT YOUTH OF DIFFERENT REGIONS OF UKRAINE

ЗМІСТ

УСАЧОВА О.В., ПАХОЛЬЧУК Т.М., ПАХОЛЬЧУК О.П., Особливості організації аудиторної самостійної роботи студентів на кафедрі дитячих інфекційних хвороб	304
ФУРСЕНКО Т.М., Щодо питання про важливість підготовки кваліфікованих актуаріїв через призму їх функціональних обов'язків	311
ХАРЖЕВСЬКА О.М., Розвиток критичного мислення у студентів під час вирішення професійно-орієнтованих завдань на заняттях з англійської мови	316
ЯВОРСЬКА Т.М., Формування професійної компетентності майбутніх управлінців персоналом та економіки праці: теоретичний аспект	324
Розділ 4.	
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІТАРНИХ НАУК: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	324
БАХТИНА Г.П., Міждисциплінарний підхід до прийняття рішень	327
ГАФІАТУЛІНА А.В., Визначення національної, етнічної та регіональної приналежності студентської молоді різних регіонів України	331
ГОНЧАРЕНКО М.С., Роль освіти у процесі гармонізації відносин системи «людина – природа»	333
ГУЦАЛО Е.У., Конструювання гуманістичних й гуманних педагогічних основ сучасної науки й практики	338
ДІДКОВСЬКА-БІДЮК М.В., Становлення профайлінгу в Україні: сутність та перспективи використання	366
ЗОРИЙ Н.І., Особливості формування освітнього простору сучасного українського суспільства в контексті духовності	374
КУШНІР Ю.В., ОВЕРЧУК В.А., Психолого-педагогічні умови міжетнічного виховання в умовах полікультурності суспільства	383
ЛУЦЕНКО Г.В., Фундаменталізація вищої освіти як технологія педагогіки майбутнього	391
Розділ 5.	
СУЧАСНА ОСВІТА: СУПЕРЕЧНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВИ	399
БАРБІНОВА А.В., Структура готовності учнів професійно-технічних навчальних закладів до сімейного життя	400
ВАСИЛИШИНА О.В., Роль природничих дисциплін у процесі підвищення якості професійної підготовки здобувачів економічного профілю	411
ВОЛКОВА Г.К., Стратегія розвитку автономії у навчанні іноземної мови у вищій школі	419
ВОЛОСЮК М.А., ПРОЦЕНКО О.М., Роль довузівського етапу навчання іноземних студентів в рамках фундаментальної підготовки майбутніх інженерів	428